„De 20 de ani problemele istoriei şi limbii sunt masiv exploatate în scopuri politice...”

Interviu cu academicianul, omul politic şi diplomatul Valeriu Pasat

Fişier biografic

Istoric, academician, om politic şi diplomat, Valeriu Pasat s-a născut la 13 iulie 1958, în s. Scumpia, r-nul Fălești, într-o familie de țărani. Face studii la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moldova, al cărei licențiat devine în 1982. Urmează doctoratul la Institutul de Istorie al Academiei de Științe din Moscova (1982-1987); face studii la Academia Diplomatică din Federația Rusă (1994). Doctor în istorie (1988); doctor habilitat (1996). Din 1993 îmbrățișează cariera diplomatică, fiind Ambasador Extraordinar şi Plenipotențiar al R. Moldova în Federația Rusă, iar prin cumul – şi în Finlanda şi Kazahstan (1994-1997). Ministru al Apărării al R. Moldova (1997-1999), ministru al Securității Naționale (1999-2000), director al Serviciului de Informații şi Securitate (SIS) al R. Moldova (2000-2002).

Fiind, în 1982, repartizat la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a RSSM, parcurge toate treptele ierarhice, de la laborant la cercetător științific principal în Secția de istorie contemporană, Centrul Studii Istorice – în prezent. Membru corespondent al AŞM (2000); în 2012 devine membru titular al AŞM, având recomandări ale forurilor academice din România, Rusia, Ucraina.

Debutează editorial în 1994, cu o culegere reprezentativă de documente: Pagini dificile din istoria Moldovei. 1940-1950 *(Moscova, 1994, în rusă), după care au urmat:* Asprul adevăr al istoriei: Deportările de pe teritoriul RSS Moldovenești în anii ’40-’50 *(1994, Moscova, în rusă; 2000, Chişinău, în română);* Calvarul: Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești. 1940-1950 *(Moscova, 2006, în română). A prefațat şi a îngrijit albumul de memorii şi desene din anii de gulag stalinist ale Eufrosiniei Kersnovski* Cât costă viața omului *(Moscova, 2006, în rusă; 2009, Milano, în italiană), organizând, în 2008, la Consiliul Europei, o expoziție şi un colocviu pe tema zguduitoarelor mărturii din lagăre ale acestei basarabence. În 2010-2012 editează la Moscova, în rusă, patru volume intitulate* Ortodoxia în Moldova. Autoritățile, Biserica, credincioşii, *cuprinzând documente unice pe această temă, referitoare la anii 1940-1991. În 2011 a tipărit monografia* RSS Moldovenească în epoca stalinistă. 1940-1953*, care face parte dintr-un serial monografic, proiectat în patru volume – ca o panoramă documentară a istoriei recente a Republicii Moldova. Cele circa 80 de lucrări ale lui V. Pasat se bazează pe un număr impresionant de documente, amplu şi neordinar sintetizate şi comentate, cercetătorul valorificând în ultimii 20 de ani mii de documente inedite din peste 20 de arhive din R. Moldova, Federația Rusă, Ucraina, România, Kazahstan, Uzbekistan etc.*

Deține mai multe semne ale aprecierii şi recunoaşterii activității desfăşurate: Ordinul Prieteniei al Federației Ruse, la încheierea mandatului de ambasador la Moscova (1997); diverse premii şi diplome la Saloane internaționale de carte din Chişinău, Moscova, Strasbourg (2007, 2011, 2012). Este laureat al Premiului Național al R. Moldova (2012).

– Domnule academician Valeriu Pasat, aveți o biografie de-a dreptul impresionantă: sunteți cunoscut ca savant, diplomat, om politic, dar şi deținut politic… Totuşi, sunteți, mai întâi de toate, preocupat de istorie – din anii de studenție şi până în prezent. Unii colegi de-ai Dvs. spun că aveți o proverbială pasiune pentru istorie. Credeți că pentru a fi un istoric bun, pentru a scrie istoria bine, corect, competent, este de ajuns pasiunea?

– Ca şi în alte domenii de cercetare, pasiunea pentru obiectul de studiu are un rol foarte mare ca să poți realiza o cercetare aprofundată, cuprinzătoare şi corectă, performantă. Dar numai cu pasiunea nu vei merge prea departe, pentru că este nevoie şi de multă muncă, căci tocmai munca îl face pe cercetător competent, bine documentat. La scrierea istoriei are o importanță deosebită imparțialitatea – istoricul trebuie să fie cât mai obiectiv. Nu spunea întâmplător marele Nicolae Iorga aceste cuvinte în aparență simple, dar în esență geniale: ***„Istorie se cheamă ceea ce s-a întâmplat cu adevărat, nu ceea ce am vrea să se fi întâmplat”***. Apoi, istoricii trebuie să aibă un grad sporit de responsabilitate pentru ceea ce fac, pentru ceea ce scriu, o conştientizare a importanței ce o are ştiința istorică pentru viața societății, inclusiv pentru viitorul poporului, al țării. Fireşte, cercetătorii noştri cunosc aceste lucruri, care pot fi numite şi principii de conduită istorică, şi dacă nu chiar toți, cei mai mulți cu siguranță respectă regulile acestei conduite. Trebuie să constat însă, cu regret, că la noi unii lideri, unii factor de decizie nu prea cunosc sau nu apreciază la justa sa valoare importanța istoriei pentru societate, pentru popor, pentru țară. Nu pot să nu accentuez marea însemnătate pe care o deține istoria în viața fiecărui popor şi a popoarelor lumii în ansamblu. La începutul sec. XX, scriitorul SF Herbert Wells constata, cu multă înțelepciune, că ***„Istoria este o competiție între educație şi catastrofă”***. Cu adevărat, istoria are un extrem de mare rol educațional şi dacă nu apreciem just această misiune educativă, instructivă, cognitivă a istoriei, riscăm să devenim victime ale unor catastrofe, aşa cum s-a întâmplat de multe ori în existența omenirii, inclusiv din motivul că nu s-a ținut cont de lecțiile istoriei sau în genere nu s-a cunoscut trecutul pentru a formula proiecte mai realiste pentru prezent şi pentru viitor. Mai simplu spus, noi – guvernanții noştri, dar şi cercetătorii, şi oamenii simpli – ar fi bine ca mereu, în orice împrejurări, să dăm preferință educației, cunoaşterii, culturii şi astfel vom fi pregătiți, vom fi mai tari în fața posibilelor amenințări, pericole şi chiar catastrofe, care pot fi evitate.

– Sunteți autorul unor inițiative originale, unice, în activitatea de cercetare şi promovare a ştiinței istorice de la noi. Astfel, anul trecut ați făcut o solidă donație de carte istorică bibliotecilor din sistemul BM „B.P. Hasdeu” din Chişinău. Tot atunci ați organizat şi o amplă expoziție tematică fotodocumentară la Muzeul Național de Istorie. Ce v-a determinat să faceți aceste gesturi frumoase, dar care implică multe eforturi, iar în ultimă instanță – şi cheltuieli deloc neglijabile?

– Am inițiat aceste activități deoarece doresc sincer ca oamenii, concetățenii noştri să-şi cunoască mai bine istoria, trecutul glorios, dar şi plin de pagini de un mare tragism. Cunosc bine situația pe teren şi constat cu părere de rău că în bibliotecile săteşti şi raionale se simte o lipsă acută de carte istorică, iar la câțiva kilometri de Chişinău, poate cu excepția centrelor universitare Cahul, Bălți sau Comrat, lumea a şi uitat cum arată o expoziție de documente istorice, sau cum sună o prelegere despre un eveniment ori un fenomen istoric, despre o personalitate a istoriei noastre. M-am bucurat că după ce am făcut donația de carte la BM „B.P. Hasdeu”, condusă de dna Lidia Kulikovski, un spirit academic şi un manager de excepție; ei bine, după această manifestare, am avut o serie de solicitări de carte de la diferite persoane, biblioteci universitare şi alte instituții interesate. La fel, după organizarea expoziției la Muzeul Național de Istorie, am fost solicitat să fac ceva similar, eventual cu o prelegere pe tema expoziției, şi în unele centre raionale sau chiar în unele sate. Deci, oamenii doresc să-şi cunoască trecutul şi noi, istoricii, trebuie să avem în vedere această sete de cunoaştere şi, pe cât e posibil, să venim în întâmpinarea dorințelor exprimate de concetățenii noştri. Cât pot, fac şi eu, fac cu plăcere, pentru că eu cred că rezultatele cercetărilor capătă un rost nu atât când sunt reflectate în studii şi monografii, ci mai ales atunci când aceste rezultate sunt puse şi la dispoziția, la judecata unui public mai numeros, a întregii societăți. Trebuie să menționez şi activitățile pe care le desfăşoară unii colegi de breaslă: lansări de carte, prelegeri, conferințe, mese rotunde etc. Totuşi, mai avem multe de făcut pentru ca roadele cercetărilor efectuate de către istorici să fie cunoscute de un număr cât mai mare de persoane interesate. Dacă însă vrem să educăm societatea şi prin istorie, atunci este neapărat nevoie de implicarea mai energică a Statului, a factorilor de decizie, inclusiv implicarea autorităților locale.

– Am mai aminti, în acest context, şi apelul la conciliere, la conlucrare, lansat anul trecut de Ziua istoricului, iar recent, în luna martie, ați formulat ideea apropierii cercetătorilor de pe malurile Nistrului, atragerii Transnistriei pe orbita colaborării cu colegii de breaslă de la Chişinău.

Moldovenii învață alfabetul chirilic

– Cu regret, societatea noastră este foarte divizată şi nu face o excepție nici comunitatea istoricilor. Este normal că există opinii diferite, că se polemizează – atunci când se polemizează civilizat şi cu argumente ştiințifice, dar mi se pare anormal să se ducă un război continuu între cei care scriu istoria poporului, statului nostru. Scopul apelului meu a fost de a contribui la stoparea acestui conflict de prea lungă durată şi când l-am lansat, ştiam că mă expun unui risc, doar foarte mulți colegi de ai mei – oameni de treabă, de altfel –, sunt convinşi că nu există şanse de conciliere între istoricii de la noi, aşezați în tabere diferite. Părerea mea, la acest capitol, este alta, şi am pentru aceasta dovezi grăitoare. Până la cel de-al Doilea Război Mondial, ba şi după război, se credea că politicienii francezi şi cei germani nu se vor împăca niciodată, că, în cel mai bun caz, vor fi forțați alte Mari Puteri să semneze un Pact de neagresiune. Iată însă că, la cumpăna secolelor 20-21, istoricii de la Paris elaborează împreună cu colegii lor de la Berlin manuale de istorie modernă şi contemporană pentru universități şi chiar şi pentru licee. Apropo de francezi. Tocmai unul dintre cei mai iubiți fii ai francezilor, împăratul Napoleon Bonaparte, scria undeva că ***„Istoria este versiunea evenimentelor trecute asupra cărora oamenii s-au pus de acord”***. Am convingerea că şi istoricii noştri – desigur, cei care nu şi-au risipit în vânt toată onestitatea – se pot pune de acord în a scrie o versiune a istoriei poporului şi statului nostru. Inclusiv istoricii din Transnistria. Inclusiv, sau mai ales, la analizarea evenimentelor din istoria noastră recentă, care s-au desfăşurat, într-o măsură apreciabilă, ca să zic aşa, „sub semnul Tiraspolului, al Transnistriei” – indiferent dacă ne place sau nu aceasta. Transnistria a fost, este şi va fi o parte integrantă a poporului nostru, a statului moldovenesc. Acolo trăiesc frații noştri care se uită cu răbdare şi speranță spre noi, şi un frate adevărat nu-şi poate lăsa fratele la mijloc de drum. Acolo sunt cercetători de valoare, şi ei trebuie atraşi pe orbita Academiei de Ştiințe, în universitățile noastre, la conferințe, simpozioane, mese rotunde. Astfel, oamenii de ştiință vor putea contribui nu mai puțin decât politicienii la soluționarea unui conflict absurd ce continuă atâta amar de vreme şi din cauză că nu se cunoaşte cu de-a amănuntul istoria acestei palme de pământ moldovenesc, numită Transnistria.

– Numai în ultimele două decenii ați depistat, cules şi valorificat mii de documente inedite din peste 20 de arhive din mai multe țări. Ce rol atribuiți arhivelor în munca unui istoric?

– Arhivele sunt cele mai importante, cele mai sigure depozite ale memoriei unui popor, ale unui stat, iar pentru istorici arhivele constituie principala sursă de documentare, de inspirație pentru viitoare cercetări şi studii, monografii, manuale… Arhiva nu este numai trecutul şi prezentul unui stat, respectiv, al unui popor, ci şi viitorul acestora, căci din materialele depozitate în arhive se scrie istoria, inclusiv acele învățăminte de care trebuie să ținem cont pentru a le continua sau a le evita în viitor. Personal, lucrez de 30 de ani în arhive, acolo am depistat documente inedite, revelatoare, care m-au ajutat să scriu şi să analizez etape şi fenomene cardinale pentru istoria noastră contemporană. Fiecare din cele 80 de lucrări ştiințifice ale mele au la bază studiul în arhive!

L. Brejnev vorbindu-i lui I.Stalin

Nu îmi place să contrapun realitățile de la noi cu cele din Occident sau din Rusia, dar ce să fac alta când văd acolo o atitudine a Statului foarte grijulie, atentă, față de Arhive, pe când la noi, şi la acest capitol, totul e mai altfel. Recent, am fost la Petersburg în Arhiva Statului şi am văzut un excelent edificiu ultramodern, în care există condiții superbe de muncă şi de cercetare, tehnica cea mai performantă… Fără să vreau, mi-am amintit de clădirea Arhivei Naționale de la Chişinău, care necesită reparații urgente, dar mai curând avem nevoie de un nou edificiu, construit special pentru arhive, aşa cum se procedează în Occident. În capitale, în oraşele mai mari din România, Rusia, Ucraina, ca să nu mai vorbesc de Germania şi alte țări occidentale, arhivele au o admirabilă dotare tehnică, pe când la noi… nu există elementar spațiu pentru păstrarea şi conservarea documentelor, degradează condițiile tehnice de păstrare a documentelor în depozite, în fonduri, inclusiv în cele de rezervă.

În ciuda importanței extraordinare pe care o are, Arhiva Națională de la noi este foarte nedreptățită, din mai multe motive şi din mai multe puncte de vedere. Cât mai curând, îi voi prezenta preşedintelui AŞM, dl acad. Gheorghe Duca, un memoriu cu rugămintea ca Domnia Sa, în calitatea-i de membru al Guvernului R. Moldova, să formuleze, în una din şedințele Guvernului, un set de sugestii privind îmbunătățirea situației de la Arhiva Națională – de la aerisire la salarizare, de la completarea fondurilor la dotarea cu tehnică modernă etc. Astfel, sper, se va produce o reformă benefică la Arhiva Națională, o reformă extrem de necesară şi care ar fi spre binele angajaților de acolo, dar, în egală măsură, spre binele istoricilor, iar în ultimă instanță – al întregului popor.

În semn de recunoştință şi prețuire a muncii arhiviştilor noştri, voi face cât mai curând posibil o donație care sper să-i bucure pe lucrătorii Arhivei Naționale: le voi dărui câteva seturi imense cu xerocopii făcute de mine de pe documente, privind istoria noastră, în mari şi importante arhive din alte țări, inclusiv din fonduri cu totul greu accesibile.

– Puteți evidenția pe cineva dintre colegii Dvs. sau poate unele dintre realizările lor mai importante în domeniul cercetării istorice?

– Avem la Institutul de Istorie al AŞM un colectiv, o echipă în care există opinii sau metode de lucru diferite, dar membrii acestei echipe, colegii mei, adică, se pot asculta unii pe alții, pot dialoga şi conlucra. Mă mândresc cu colegii mei, mă bucur de succesele lor şi, în context, aş vrea să amintesc de realizările câtorva colegi mai tineri: dr. hab., prof. univ. Nicolae Enciu, dr., conf. univ. Elena Negru, dr., conf. Octavian Țâcu. Cu toții au frumoase perspective şi nu numai în cercetare, dar şi în management, respectiv, în activitatea politică.

An de an colaboratorii ştiințifici de la Institutul de Istorie elaborează studii şi monografii istorice foarte valoroase, care vizează cele mai diferite etape şi aspecte ale istoriei naționale, de la antichitate şi până în zilele noastre. Cu regret însă, nu toți pot să culeagă roadele muncii, activității ştiințifice desfăşurate, iar chiar dacă editează lucrările elaborate, acestea apar în tiraje mici, exemplarele rămânând mai ales printre colegii de breaslă, pe când fiece istoric scrie pentru un public mai larg, dacă vreți – ei se adresează întregului popor.

– De ce se întâmplă aşa: că o carte de istorie destinată unui public numeros nu ajunge la destinatari, la cei pentru care este scrisă, la cei care doresc să cunoască istoria poporului, a patriei?

– Prin anii 1988-1989 zecile şi sutele de mii de moldoveni deşteptați, care se adunau în actuala Piață a Marii Adunări Naționale sau în centrele altor localități din Republica Moldova scandau: „Vream limbă de stat!”, „Vrem alfabet latin!”, dar nu mai puțini îşi exprimau dorința de a avea posibilitatea să cunoască Istoria adevărată a poporului. Atunci şi în anii următori au fost scrise, elaborate, tipărite numeroase articole, studii, apoi şi manuale, monografii, au fost susținute teze de licență, de doctorat şi de doctorat habilitat privind diferite etape, personalități sau fenomene din istoria noastră care mai înainte erau prezentate fals, parțial, trunchiat sau în genere interzise din istoria noastră. În anii 1989-1990, apoi în primii ani de independență cărțile aveau tiraje foarte mari şi prețuri accesibile, astfel că cele mai multe lucrări ale istoricilor noştri ajungeau în casele multor doritori de a cunoaşte istoria adevărată. Cu timpul însă, a devenit tot mai greu să editezi o carte, prețurile au crescut enorm, a fost modificat, dacă nu chiar distrus sistemul de difuzare a cărții. Iată de ce, în 20 şi ceva de ani de independență s-a redus simțitor, drastic, chiar tragic accesul concetățenilor noştri la cartea de istorie. Statul se implică prea puțin, dacă nu chiar deloc în editarea şi propagarea cărților, adică a cunoştințelor de istorie. Cunosc cazurile multor colegi de breaslă care au scris lucrări valoroase de istorie națională, dar cercetările lor au apărut în tiraje infime, iar unele lucrări foarte bune ale colegilor istorici mai zac în sertarele autorilor.

De fapt, această situație grea, de neglijare, de apreciere insuficientă din partea Statului este specifică nu numai pentru istorie, dar şi pentru alte discipline socio-umane, mai ales pentru limbă şi literatură. Oare şi-a putut edita, în ultimele două decenii, toate manuscrisele un maestru neîntrecut al cuvântului ca Dumitru Matcovschi? (Dumnezeu să-l odihnească în pace!) Dar câți alți scriitori talentați de la noi mai visează încă să-şi vadă unele cărți editate, apoi lansate, prezentate, la întâlniri cu cititorii?

S-a spus şi se mai spune mult despre necesitatea ca limba noastră să-şi îndeplinească nestingherit funcțiile ce revin unei limbi oficiale (de stat), să fie vorbită cât mai bine de către purtătorii ei nativi, dar şi de reprezentanții minorităților naționale, dar prea puțin se face în acest sens: îmi puteți numi vreun dicționar al greşelilor de limbă, care să aibă un tiraj de zeci de mii exemplare, să fie la un preț accesibil, încât să poată fi procurat şi de cetățenii cu venituri foarte modeste? Dar ce face Statul pentru ca studierea limbii de stat să aibă loc mereu, pretutindeni, prin mijloace eficiente şi în rândul copiilor, tinerilor, din rândul reprezentanților minorităților naționale din Republica Moldova?

În condițiile vitrege de astăzi, mulți tineri istorici, dar şi filologi sunt nevoiți să recurgă la granturi şi nu ar fi nimic rău în aceasta dacă nu ar deveni tributari, dependenți de unii sponsori, doar aparent dezinteresați. Este şi acest fenomen o dovadă în plus că Statul trebuie să se implice cât mai energic în dezvoltarea ştiințelor socio-umane, nu doar să mimeze susținerea lor. Concetățenilor noştri vorbitori de rusă, găgăuză, ucraineană, bulgară etc. li se poate dezvolta sentimentul apartenenței la noua etnitate Republica Moldova şi prin învățarea limbii de stat, printr-o familiarizare mai adâncă cu valorile noastre naționale, care unora le par modeste sau chiar inexistente, din simplul motiv că nu le cunosc. Statul are mult de lucru în acest sens şi trebuie să se grăbească, deoarece, dacă se tot amână activitățile de acest gen, putem ajunge într-o zi că nu vom mai avea cui cultiva dragostea pentru graiul strămoşesc, pentru istoria şi cultura națională, pentru patrie. Această observație îi vizează nu numai pe alogeni, ci şi pe mulți băştinaşi, care au restanțe serioase la exprimarea corectă, la cunoaşterea trecutului, a valorilor spirituale ale propriului popor. Căci şi aici mult şi frumos se vorbeşte, dar prea puțin se face. Recent, cu ocazia manifestărilor omagiale dedicate lui Mihai Eminescu, Excelența Sa Ambasadorul României în R. Moldova, dl Marius Lazurca, a emis un gând remarcabil: să ne facem datoria pentru perpetuarea moştenirii eminesciene şi prin a-i vorbi cum se cade limba… Un îndemn vrednic de luat în seamă, cu atât mai mult cu cât vine de la un diplomat.

– Domnule academician Valeriu Pasat, ați abordat un subiect care parcă obligă să vă pun următoarea întrebare: Ce părere aveți despre discuțiile interminabile, deosebit de aprinse în ultimii vreo 25 de ani, privind denumirea limbii de stat în Republica Moldova?

– Discuții privind denumirea limbii sau felul cum trebuie tratate anumite aspecte ale istoriei au existat şi în RASSM, şi în RSSM, şi în ultimii peste 20 de ani de independență. Ne aflăm într-un cerc vicios, anumite forțe sunt interesate ca acestea să dureze cât mai mult, să se cheltuiască energii pentru dezbateri sterile, intense, care, în ultimă instanță, împing nu numai forțele politice, dar şi oamenii simpli la conflicte, confruntări primejdioase. S-a observat că discuțiile capătă amploare în perioadele de criză şi… în campaniile electorale – un semn sigur al unei lipse de idei serioase, de interes vital, pentru alegători. Deosebit de aprinse au fost aceste discuții în perioada guvernărilor agrariană şi comunistă. Dar credeți că a fost o simplă întâmplare că în opt ani, cât s-au aflat la putere, comuniştii nu au îndrăznit, totuşi, să scoată din învățământ obiectul de studiu limba şi literatura română? Cu regret, se fac multe speculații în acest sens, problema limbii, ca, de altfel, şi cea a istoriei naționale, fiind exploatată de două decenii în interese politice, de partid, iar uneori şi de gaşcă. Ca fost membru al Guvernului, nu-mi amintesc să se fi pus vreodată în discuție probleme vizând funcționarea limbii de stat, sau problemele cu care se confruntă istoricii, oamenii de cultură, de artă, scriitorii. Avem o republică parlamentară, dar s-au făcut vreo dată audiențe parlamentare pe aceste teme? Dacă se va continua la fel, am mari îndoieli în privința viitorului nostru, doar un stat fără limbă, fără istorie, fără cultură este lipsit de perspective.

Imagine din cartea Eufrosiniei Kersnovski

– Dvs. personal, istoricul academician V. Pasat, cum considerați, care este denumirea corectă a limbii pe care o vorbim noi, acum?...

– Este limba română.

– Nu ați dori să ne spuneți, aşa cum stă bine unui om de ştiință, şi nişte argumente?

– Recunosc: nu este domeniul meu de cercetare, dar dacă îmi cereți, trebuie să vă răspund! Argumentele în privința faptului că noi, cei născuți în graiul moldovenesc, vorbim limba română, au fost expuse pe larg, în câteva rezoluții speciale, de către specialiştii de la Academia de Ştiințe a Republicii Moldova, filologii noştri făcând trimitere şi la opiniile unor mari lingvişti din Occident şi din Rusia, Ucraina. Țin să menționez decizia din 1994 a savanților de la AŞM, care au demonstrat mult curaj şi tact diplomatic în abordarea problemei despre denumirea corectă a limbii noastre. Sub conducerea preşedintelui de atunci al AŞM, acad. A. Andrieş, şi-au spus atunci cuvântul mai mulți savanți de mare prestigiu: N. Corlăteanu, S. Berejan, H. Corbu, An. Ciobanu ş.a., alături de ei fiind şi cel mai mare lingvist al secolului XX, basarabeanul nostru, multiacademicianul Eugeniu Coşeriu.

Academiile au fost înființate pentru a ocroti şi a dezvolta limba, istoria, spiritualitatea, ca valori primordiale ale fiecărui popor. În acest sens, AŞM îşi îndeplineşte onorabil funcția ce-i este hărăzită de la fondare. Atâta doar că autoritățile statului trebuie să asculte vocea savanților, să țină cont de deciziile pe care le adoptă forul ştiințific suprem al țării.

Dar există şi alte dovezi „mai puțin academice”, care stau la îndemâna oricui. Marii noştri scriitori clasici – Mihai Eminescu, Ion Creangă, Vasile Alecsandri, Bogdan Petriceicu Hasdeu sau Constantin Stere, aceştia doi din urmă fiind basarabeni – considerau că ei scriu în română. Scrierile lor le-am îndrăgit din copilărie pentru că sunt frumoase, dar şi pentru că le-am înțeles perfect. Poetul nostru atât de drag, Grigore Vieru, cu care am avut onoarea şi bucuria de a comunica, de a fi într-o relație amicală, ani de-a rândul, nu se considera altfel decât: scriitor de limbă română. Ca şi Dumitru Matcovschi. La fel consideră şi la alți mari scriitori de la noi pentru care am un respect deosebit: academicienii Mihai Cimpoi, Nicolae Dabija, poeții Arcadie Suceveanu, Andrei Strâmbeanu şi mulți, mulți alții. L-aş aminti, în context, şi pe jurnalistul Vlad Pohilă, care prin articole şi emisiuni multiplică dragostea pentru limba română, şi o face fără zarvă, fără a se bate cu pumnul în piept. Am reținut dintr-o emisiune a sa un amănunt parcă simplu, şi totuşi, frapant: rugăciunile către Domnul Dumnezeu se spun exact la fel şi la Cahul, Orhei, Fălești, Soroca, Cernăuți, şi la Iaşi, Bucureşti, Cluj sau Timişoara; la fel sună cuvântul Domnului, transmis prin Sfânta Scriptură, deoarece textele noastre sfinte sunt adunate în *Biblia* de la Bucureşti din 1688.

– Cei care vă cunosc nu uită că ați avut şi un segment existențial mai puțin luminos – mă refer la anii când vi s-a înscenat un penibil proces politic, cu cinci dosare inventate, căci nici unul nu s-a adeverit. Este adevărat că şi în această perioadă „neagră”, doi ani şi jumătate de detenție politică, ați continuat să cercetați subiectele predilecte ale istoriei contemporane a Republicii Moldova?...

– Cineva a comparat viața omului cu un film alb-negru, precizând că pentru a fi bine văzută pelicula ar fi preferabil să domine, totuşi, albul sau cel puțin nuanțele deschise. Un cercetător, pentru a lucra eficient, trebuie să aibă un minimum asigurat de condiții normale, dar la noi există şi această problemă: nici pe departe nu toți au asemenea condiții. Am lucrat şi eu în condiții precare. Inclusiv în detenție. De fapt, acolo, atunci, munca a fost un leac pentru a alunga gândurile negre, pentru a-mi lumina cât de cât starea sufletească. În această muncă în condiții deosebite am beneficiat mereu de sprijinul soției mele, Lilia; la fel, m-am bucurat de susținerea unor prieteni şi colegi care şi-au păstrat buna atitudine, în ciuda atmosferei duşmănoase ce se crease în jur. Profit de ocazie să mulțumesc, şi pe această cale, atât soției mele, cât şi acelor prieteni şi colegi.

La ceva timp după ce am fost achitat – chiar de cei care m-au acuzat – am avut la Moscova, la Sankt Petersburg, apoi şi la Strasbourg – lansarea unui solid volum cu memoriile şi desenele basarabencei Eufrosinia Kersnovski, care este cea mai completă ediție, îngrijită şi prefațată de mine, fiind şi una din lucrările la care am lucrat în anii de tristă amintire.

– De ce la Moscova, Petersburg şi Strasbourg, şi nu la Chişinău?

– A fost un gest de recunoştință pentru cei care au intervenit energic pentru punerea mea în libertate: importante organisme internaționale (Consiliul Europei, alte instituții politice din Uniunea Europeană şi din SUA), precum şi prestigioşi politicieni din Rusia şi din Occident. În plus, la noi mai-marii zile nu au manifestat vreun interes față de această carte sau au blocat orice inițiativă de a fi lansată acasă. Astfel, colegul de breaslă dr. Anatol Țăranu a propus în plenul Parlamentului să vin cu o lansare de carte şi o expoziție dedicată temei date, dar sugestia lui nu a fost luată în seamă. Nici actuala guvernare nu a manifestat interes. Dacă ar exista vreo propunere, aş răspunde cu plăcere, doar E. Kersnovski este un fel de simbol al Basarabiei, iar mai larg – şi un simbol al rezistenței, al dorinței de libertate dar şi al dorului de baştină.

– Am impresia că în ultimul timp activitatea Dvs. este tot mai mult, tot mai just apreciată. Cum reacționați la aprecieri, la elogii? Dar față de critici ce atitudine aveți?

– Fireşte, mă bucură, mă emoționează omenește aprecierile pozitive; la fel de firesc mă indispun, mă întristează criticile. Şi laudele, şi criticile, mă pun pe gânduri, mă mobilizează să lucrez mai mult, iar dacă este cazul - să şi introduc în lucrările mele anumite corectări. Astfel, am discutat ore în şir pe colegul şi prietenul acad. Andrei Eşanu, luând notă de anumite obiecții, în calitatea d-sale de redactor ştiințific la cele patru volume de documente privind istoria postbelică a Bisericii din RSSM. Am ținut cont de sugestiile celor cu care am conlucrat: poetul şi eseistul Vsevolod Cernei, care e şi un excelent traducător; redactorul stilizator Vlad Pohilă; scriitorul Gheorghe Erizanu, directorul Editurii Cartier, ş.a.

Dacă însă cineva crede că prin aceste declarații încerc să adun noi aprecieri, bune sau rele, mă văd nevoit să mai fac o remarcă: nu iau în seamă nici elogiile, nici criticile, sau, mai bine zis – insinuările care vin de la unii invidioşi, cârcotaşi, egoişti, narcisiaci, îndrăgostiți de propria persoană sau activitate, oameni nesinceri şi neserioşi.

– O întrebare tradițională: la ce lucrează în prezent academicianul Valeriu Pasat, pe când veți bucura cititorii cu vreo lucrare nouă?

– După apariția, în 2011, a monografiei *RSS Moldovenească în epoca stalinistă. 1940-1953*, am purces la elaborarea unei monografii documentare consacrate istoriei RASS Moldovenești. Nu m-ar mira dacă cineva ar întreba: merită oare să acordăm atât de multă atenție acestei palme de pământ? Răspunsul meu ferm este acesta: merită, chiar dacă tema a fost şi este tratată şi de alți colegi, mai tineri sau mai în vârstă. Merită din simplul motiv că Transnistria nu este o palmă de pământ pur şi simplu, ci este o bucată de pământ moldovenesc, o parte a poporului şi a statului nostru Republica Moldova. Pe această bucată de pământ moldovenesc, în anii 1920-1940, dar şi mai târziu, au avut loc evenimente decisive pentru istoria RSS Moldovenești, apoi şi a statului independent Republica Moldova. Multe din aceste evenimente au consecințe, repercusiuni şi asupra situației actuale în care se află R. Moldova. Cunoaşterea lor constituie o cheie importantă pentru cunoaşterea istoriei în ansamblu a Republicii Moldova, dar şi o şansă pentru mult dorita soluționare a aşa-numitei probleme transnistrene.

Am şi alte proiecte, lucrez concomitent şi la alte studii, viitoare cărți, dar prefer să nu mă grăbesc a le da publicității. Nu că aş fi de felul meu secretos, pur şi simplu mi-a plăcut un sfat ce se conține într-un roman al scriitorului american Kurt Vonnegut. Voi da citire acestui gând, poate să prindă bine şi altora: ***„Istoria este o listă de surprize. Poate numai să ne pregătească să fim surprinşi iarăşi şi iarăşi”.***

Consemnare: Svetlana SÂRBU